

Archetypic

Κεραμεικός 2022. Σαν ελεγείο...

Τάσης Παπαϊωάννου - 26/07/2023

Το χτες είναι πεθαμένο, το αύριο δεν έχει ακόμα γεννηθεί, το τώρα ζει με την αγωνία του θανάτου.
Νίκος Α. Παναγιωτόπουλος¹

Κεραμεικός. Απόβραδο. Η παλιά γειτονιά της Αθήνας σιγά σιγά βυθίζεται στο σκοτάδι. Τα στενά δρομάκια μοιάζουν ν' αποκτούν τώρα άλλες διαστάσεις. Φωτίζονται χαμηλά κι οι κορυφογραμμές των κτιρίων σβήνουν και χάνονται μέσα στη σκοτεινιά του ουρανού, ή, όπως περιγράφει σ' ένα πεζογράφημά του ο Μιχαήλ Μητσάκης, «τα πέριξ οικήματα, βωβά -παράθυρα κλειστά, πόρτες σφαλισμένες- εγείρουν αμαυράς τας όψεις των»². Τα χρώματα τώρα γκριζάρουν και πρέπει να πλησιάσεις αρκετά κοντά στις επιφάνειες των φθαρμένων τοίχων για να διακρίνεις μια όχρα, ένα χοντροκόκκινο, έναν λευκό σοβά.

Τα λαϊκά νεοκλασικά στέκουν το ένα δίπλα στο άλλο, σαν σε παράταξη. Μονώροφα τα περισσότερα κι άλλα διώροφα, εναλλάσσονται κατά μήκος του μικρού σοκακιού, δίνοντας το μέτρο της κλίμακας στη φτωχική συνοικία της πρωτεύουσας. Ανάμεσά τους ορθώνονται πού και πού πολυώροφες πολυκατοικίες, κρύβοντας τη θέα του φωταγωγημένου βράχου της Ακρόπολης που ξεπροβάλλει ολοφώτιστος μέσα στη νύχτα.

Παράθυρα αραδιασμένα στον δρόμο. Γερμανικά, γαλλικά, άλλα με ξύλινα ρολά κι άλλα με σύγχρονα αλουμίνια. Η μια εποχή δίπλα στην άλλη. Κάθε τόσο, περίτεχνες σιδερένιες αυλόπορτες διακόπτουν τη συνέχεια των τοίχων που διαμορφώνουν το συνεχές μέτωπο του οικοδομικού τετραγώνου. Απ' εκεί μπορείς να ρίξεις μια κλεφτή ματιά στο εσωτερικό των μικρών αυλών, στην πίσω πλευρά των σπιτιών. Πρώτα ένας

στενός διάδρομος - πέρασμα και πιο μέσα ανοίγεται η πλακοστρωμένη αυλή. Διακρίνεις πότε ένα στεγάδι, πότε μια στριφογυριστή σκάλα να οδηγεί στον όροφο, μια μικρή κάμαρα στο βάθος, μια χαμηλή κεραμοσκεπή, μια ψιλόλιγνη καμινάδα.

Γεμάτη η γειτονιά με τέτοιες αυλές, κρυμμένες πίσω από τις ψηλές πέτρινες μάντρες. Μια θαυμαστή αλληλουχία χτισμένου και άχτιστου, ψηλού και χαμηλού, φωτεινού και σκιερού. Αυλές που κάποτε συγκέντρωναν πολλές οικογένειες, που κατοικούσαν μαζί, όλες ένα γύρω. Στενά δωμάτια τόσα δα, σαχνισιά με συνεχόμενα τζαμιλίκια που εξείχαν στον όροφο, ταράτσες πίσω από τις στέγες να διηγούνται ιστορίες ανθρώπων που έζησαν εκεί. Η ιστορία της Αθήνας συγκροτείται από πάμπολλα τέτοια θραύσματα μικρών και φαινομενικά ασήμαντων ιστοριών, οι οποίες όμως, όταν αθροιστούν, περιγράφουν πιστά την αλήθεια της πόλης. Μνήμες που σήμερα ξεθωριάζουν πάνω στους χαλασμένους σοβάδες, τα ξεφλουδισμένα ασβεστοχρώματα, τις χλιοπατημένες πλάκες, τις σκουριασμένες σιδεριές, τα παραθυρόφυλλα που γέρνουν από το βάρος της ηλικίας τους.

Από το πεζοδρομημένο σοκάκι της Γρανικού, στρίβω στην Πλαταιών. Περπατώ γνωρίζοντας ότι κάτω από τα πόδια μου απλώνεται το «Δημόσιο Σήμα» και, αν συνεχίσω ίσια στην κατηφορία, θα φτάσω στην Ακαδημία Πλάτωνος. Ένας αρχαίος κόσμος, βυθισμένος κάτω από το χώμα των αιώνων, παραμένοντας εκεί, στην «άκρα των τάφων σιωπή». Συγκλονιστικοί πολιτισμοί ο ένας πάνω από τον άλλο, συμπυκνωμένοι σε επάλληλες στρώσεις, σαν τις πατικωμένες σελίδες ενός βιβλίου, γραμμένου με τις ζωές των ανθρώπων τους που χάθηκαν στη σκόνη του καιρού.

Ο Κεραμεικός, ανάμεσα στο Μεταξουργείο και στο Γκάζι, τα τελευταία χρόνια αλλάζει πρόσωπο. Πολλά από τα παλιά σπίτια έχουν μετατραπεί σε καφενεία, ταβέρνες που γεμίζουν τα βράδια ως επί το πλείστον με νεαρά αγόρια και κορίτσια. Παρέες που στριμώχνονται σε τραπεζάκια που ίσα ίσα χωράνε στα στενά πεζοδρόμια και άλλες πίσω από τις κατεβασμένες ζελατίνες που διαχωρίζουν πια τις αυλές από τον δρόμο. Οι μορφές των ανθρώπων διαθλώνται παράξενα μέσα από τα πλαστικά φύλλα, παρουσιάζοντας στους διαβάτες ιδιόμορφες εικόνες ονειρικών σκηνικών.

Λίγο πιο κάτω, λαμαρίνες κρύβουν, σαν από ντροπή, μια πρόσφατη κατεδάφιση κάποιου παλιού σπιτιού. Το ίδιο και παρακάτω. Οι τελευταίοι κάτοικοί τους, μετανάστες από μακρινές πατρίδες ή τσιγγάνοι Ρομά, αναγκάστηκαν να φύγουν, μιας και αγοράστηκαν από εταιρείες real estate που δραστηριοποιούνται τα τελευταία χρόνια στην περιοχή και τώρα επιδιώκουν να αλλάξουν τη φυσιογνωμία της. Ποιος ξέρει τι πρόκειται να χτιστεί στη θέση των ταπεινών λαϊκών χτισμάτων με τις μικρές «αυλές των θαυμάτων». Κάποια πολυώροφα lofts που είναι της μόδας τώρα; Κάποια airbnb που θα περιμένουν τους ξένους ενοίκους τους;

Ο εξευγενισμός κι αυτής της γειτονιάς συντελείται συστηματικά χρόνο με τον χρόνο. Κουτοστέκομαι σε ένα άδειο οικόπεδο, εκεί που κάποτε υπήρχε ένα διώροφο νεοκλασικό. Το σώμα του σπιτιού λείπει, και σήμερα το μόνο που μένει να μνημονεύει την παρουσία του είναι ο πέτρινος τοίχος του που βρίσκεται κολλημένος πάνω στη μεσοτοιχία της διπλανής πολυκατοικίας. Βλέπω τα διαφορετικά χρώματα των δωματίων του□ ένα γαλάζιο, ένα κίτρινο και πιο κάτω στο ισόγειο ένα βαθύ κόκκινο. Σε διάφορα σημεία της μεσοτοιχίας, στέκουν ακόμη τα ντουλάπια της παλιάς κατοικίας, εσοχές με ξύλινα ράφια και μισοανοιγμένα πορτάκια να ίπτανται στο κενό, ενώ, παραδίπλα, μια λοξή γραμμή πάνω στον σοβά υποδεικνύει τη θέση της ξύλινης εσωτερικής σκάλας. Πάνω ψηλά, στην κορφή, λίγα σπασμένα κεραμίδια θυμίζουν στον περαστικό πως κάποτε εκεί ήταν μια στέγη. Το μέσα του σπιτιού έγινε εξωτερική όψη, μέχρι να θαφτεί κι αυτή για πάντα, ανάμεσα στους τοίχους της νέας οικοδομής που θα χτιστεί στη θέση του.

Αυτή είναι η μοίρα που επιφυλάξαμε στα παλιά αθηναϊκά σπίτια. Να γκρεμίζονται, και μαζί με τα μπάτζα τους να πετιούνται στις χωματερές της ιστορίας και οι μνήμες μιας ολόκληρης εποχής. Γιατί ποτέ δεν ακούσαμε προσεχτικά τι θέλαν να μας πουν. Είναι φυσιολογικό, δεν λέω, το νέο να παίρνει τη θέση του παλιού. Γενιές θα συνεχίσουν να ζουν πάνω στα ερείπια παλιότερων γενεών. Μήπως όμως η κατάχρηση αυτή, που γίνεται κατά κόρον στη χώρα μας, μας κάνει τελικά να μην αφήνουμε τίποτε όρθιο από το χθες; Σαν να μην ξέρουμε ούτε από πού προερχόμαστε, αλλά ούτε και πού πηγαίνουμε; Αναρωτιέμαι: ποιο είμαστε στ' αλήθεια;

1 Νίκος Α. Παναγιωτόπουλος, Σύσσημον ή τα Κεφάλαια, Το Ροδακινό, Αθήνα 2022

2 Μιχαήλ Μητσάκης, Πεζογραφήματα, Νεφέλη, Αθήνα 1988